

Nr 12

Utlåtande i anledning av motioner om ökad förläggning av semester till sommaren.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 237 av herr *Larsson, Herberl*, samt II: 276 av herr *Andersson* i Billingsfors m. fl.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning om en förändring av 10 § semesterlagen i överensstämmelse med här framfört önskemål». Av motionsmotiveringen framgår, att den av motionärerna åsyftade lagändringen bör medföra, att arbetsgivarens rätt att bestämma tidpunkten för semesterns förläggning begränsas till tiden den 1 maj—den 30 september.

Gällande rätt

Enligt 7 § i 1963 års semesterlag utgår i princip semester med två dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret. I syfte att ge arbetstagarna minst fyra veckors ledighet har i 8 § föreskrivits, att söndagar inte skall inräknas i semestern. 10 § stadgar, att arbetsgivaren äger bestämma när semestern skall utgå men innehåller dessutom en rekommendation, enligt vilken semestern, om arbetstagaren inte begär annat, såvitt möjligt bör förläggas till sommartid. Enligt samma paragraf skall semestern, om ej annat överenskomms, utgå i ett sammanhang. Då semestertiden överstiger 24 dagar får dock semestern även utan arbetstagarens samtycke förläggas till två perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 24 dagar.

Historik

Den av motionärerna framförda tanken på införande av en *legal semesterperiod* har tidigare prövats i olika sammanhang. Sålunda föreslog redan 1936 års semesterkommitté, vars betänkande (SOU 1937: 49) kom att ligga till grund för 1938 års semesterlag, att semestern skulle utgå i ett sammanhang under tiden den 2 maj—den 30 september, därest överenskommelse om annan ordning ej träffades med arbetstagaren. Från bestämmelsen skulle dock undantagas arbetstagare inom vissa kategorier av näringsgrenar, där en förläggning av semestern till nämnda period av året skulle med hänsyn

till arbetets säsongbetonade natur eller av andra omständigheter vara för arbetsgivaren uppenbart olämplig.

Någon bestämmelse om viss semesterperiod kom emellertid inte att inflyta i lagen. *Föredragande departementschefen*, statsrådet Möller, uttalade i *prop. 1938: 286* att det i och för sig finge anses önskvärt, att arbetstagarna i allmänhet erhöill sin semester under sommarmånaderna. Han ansåg det samtidigt uppenbart, att det med hänsyn till viktiga samhällsfunktioner och näringslivets intressen icke var möjligt att bereda semester under sommaren för samtliga arbetstagare. Åtskilliga undantag måste alltså göras från den av de sakkunniga föreslagna huvudregeln och departementschefen framhöll att det uppenbarligen blev mycket svårt, att på ett lämpligt och rättvist sätt avgränsa de yrkesområden, som skulle undantagas. På dessa och i övrigt anförda skäl fann departementschefen det lämpligast, att i lagen icke infördes någon bestämmelse om viss semesterperiod. *Andra lagutskottet* intog samma ståndpunkt i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 58*.

Frågan om en legal semesterperiod diskuterades även i samband med antagandet av *1945 års lag om semester*. Varken *1944 års semesterkommitté*, som i SOU 1944: 59 lagt fram betänkande med förslag till ny semesterlagstiftning, eller *föredragande departementschefen*, statsrådet Erlander, (*prop. 1945: 273*) ansåg sig emellertid kunna förorda en regel om obligatorisk semestertid. Därvid betonade man särskilt, att regeln nödvändiggjorde vidsträckta undantag i olika avseenden. Departementschefen ansåg det emellertid lämpligt att det i lagen på något sätt kom till uttryck, att arbetsgivaren, om arbetstagaren icke hade andra önskemål, borde eftersträva att förlägga semestern till sommartid. Efter förslag i propositionen kom 1945 års semesterlag att upptaga motsvarigheten till den alltjämt gällande föreskriften, att semestern, om arbetstagaren inte begär annat, såvitt möjligt bör förläggas till sommartid.

Vid införandet av *treveckorssemestern 1951* ändrades den dittillsvarande regeln, att semestern skulle utgå i ett sammanhang. I dess ställe infördes rätt för arbetsgivaren att i fall, då semestertiden översteg 12 dagar, dela upp semestern i två perioder, varav den ena skulle utgöra minst 12 dagar. I det sammanhanget ansågs rekommendationen om semesterns förläggning till sommartid, vilken förutsattes kvarstå oförändrad, ha en viss betydelse. Här om anförde *föredragande departementschefen* i *prop. 1951: 72* följande:

Om arbetstagarna finge ovillkorlig rätt att utfå hela treveckorssemestern i ett sammanhang, kan det befaras, att arbetsgivarna i viss utsträckning såge sig nödsakade att förlägga semestern till annan tid än sommaren. Arbetstagarna skulle i så fall icke få någon del av sin semester under den för dem gynnsammaste tiden på året. En sådan lösning skulle i regel innebära större nackdel för de anställda än om de finge två veckors sommarsemester och en veckas semester å annan tid på året.

Till detta uttalande anslöt sig *andra lagutskottet* i sitt *utlåtande nr 28*.

I anledning av motionsyrkande vid 1953 års riksdag om införande av en legal semesterperiod, omfattande »sommarmånaderna», anförde andra lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 20:

Det är självfallet ett starkt önskemål att semester utgår på sådan tid av året att den skänker den största vederkvickelsen. För de allra flesta framstår sommaren som den lämpligaste tiden. Det torde även förhålla sig så, att arbetsgivarna i regel tillvarataga de möjligheter som finnas för att förlägga semestrarna till sommartiden. Emellertid kan icke bortses från att inom vissa verksamhetsområden en koncentration av semestrarna till en begränsad del av året stöter på stora svårigheter eller visar sig omöjlig att genomföra. För de nu åsyftade yrkesgrupperna torde man få göra undantag eller begränsningar därest man införde en regel om obligatorisk sommarsemester. Föga synes därför stå att vinna med en sådan regel. Med hänsyn härtill finner utskottet övervägande skäl tala för att lagens innehåll i detta avseende allt fortfarande begränsas till en rekommendation.

Vid riksdagarna åren 1953, 1954 och 1955 väcktes motioner med yrkande, att semesterlagens regel om rätt för arbetsgivaren att uppdelning semester, som översteg 12 dagar, måtte upphävas. Sedan riksdagen på hemställan av andra lagutskottet år 1955 beslutat, att hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av frågan om lagstadgad sammanhängande semester, föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1956 års riksdag (prop. 1956: 136), att regeln om arbetsgivarens rätt att besluta om semesterns uppdelning skulle slopas. I propositionen, som bifölls av riksdagen, anförde departementschefen sedan han berört de betänkligheter, som anförts mot att upphäva arbetsgivarens rätt att ensidigt uppdelning semester, bl. a. följande:

För egen del anser jag att vid diskussionen i hithörande frågor alltför litet beaktats, att arbetsgivaren alltjämt skulle ha kvar sin rätt att bestämma den tid under året, då semestern skall utgå. Visserligen innehåller lagen en rekommendation till arbetsgivaren att, om arbetstagaren ej begär annat, såvitt möjligt förlägga semestern till sommartid. Denna rekommendation bör kvarstå och följas i all den utsträckning det är görligt. Men om arbetstagaren gör anspråk på odelad sommarsemester och arbetsgivaren med hänsyn till förhållandena inom yrket inte kan tillmötesgå detta anspråk, kan rekommendationen givetvis inte följas. Häri ligger ett förhandlingsargument av icke ringa styrka. De allra flesta arbetstagarna lär nämligen finna det med sina intressen mest förenligt att i dylikt fall gå med på en uppdelning, som tillförsäkrar den huvuddelen av semestern på sommaren och återstoden på annan tid.

Frågan om semesterns förläggning till viss tid av året togs upp till förnyad prövning under förarbetena till 1963 års semesterlag. 1960 års semesterkommitté avgav år 1962 betänkande med förslag till ny semesterlag (SOU 1962: 44), vari kommittén ingående övervägde bl. a. frågan om arbetsgivarens rätt att ensidigt dela upp den föreslagna fyraveckorsemestern på flera perioder. Kommittén lät därvid göra en enkät bland arbetsmarknadens organisationer. Ett par enkätsvar från arbetsgivarhåll innehöll yrkande, att lagens rekommendation beträffande semestertidens förläggning måtte slopas.

I Svenska träindustriarbetarförbundets enkätsvar framfördes däremot det motsatta önskemålet, att rekommendationen måtte utbytas mot en regel om skyldighet för arbetsgivaren att förlägga arbetstagarens semester till sommaren, såvida icke starka skäl talade däremot. Rörande denna fråga anförde kommittén:

Kommittén har övervägt de synpunkter som på ömse håll framförts i frågan. Med hänsyn bl. a. till att kommittén ansett sig icke böra föreslå återinförandet av en rätt för arbetsgivaren att utan arbetstagarens samtycke dela upp dennes semester har kommittén emellertid funnit tanken att införa en skyldighet för arbetsgivaren att ge sommarsemester helt orealistisk. Varje skärpning av det tryck, som lagens härvidlag gällande regel innebär, får med hänsyn till den lagstadgade semesterns förutsatta längd anses otänkbar. Att å andra sidan gå så långt som till att slopa den gällande föreskriften, vilken som nämnts ej innebär annat än en rekommendation till arbetsgivaren att utnyttja sommaren till semestertid, torde dock ej vara behövt. Det är som nämnts kommitténs uppfattning, att lagens nuvarande regler med avseende på semesterns förläggning innebär den lämpligaste tänkbara maktfördelningen mellan parterna i tjänsteavtalet, vilken ger utmärkta möjligheter till lokal anpassning. I lagens välavvägda maktfördelningssystem intar även sommarsemesterrekommendationen en plats, även om denna måhända stundom vid införd fyraveckorssemester — enligt båda parterns önskan — kommer att följas endast såvitt gäller huvuddelen av semestern.

Vad kommittén sålunda anført föranledde ej något uttalande i propositionen eller någon meningsskiljaktighet under riksdagsbehandlingen.

I *motioner till 1964 års riksdag* yrkades, att 1962 års fritidsutredning måtte erhålla uppdrag att söka klarlägga prognoserna i fråga om särskilt semestertidens säsongsmässiga disponering och de praktiska möjligheterna för en ökad säsongspridning. *Statsutskottet* anförde i sitt av riksdagen därutinnan godtagna *utlåtande nr 10*, att det av motionärerna väckta spörsmålet syntes vara av den betydelse att det tarvade en närmare undersökning och förordade, att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anført.

I januari 1965 tillkallade chefen för socialdepartementet fem utredningsmän för att utreda frågan om spridning av semestrarna över längre tidrymd. I utredningsdirektiven påpekade departementschefen, att omkring tre fjärdedelar av landets alla industrianställda torde ha semester samtidigt under juli månad varje år och att flertalet övriga arbetstagare också har sin semester förlagd till sommaren. Departementschefen anförde därefter:

Sedan åtskilliga år har i skilda sammanhang framhållits, att den nu rådande koncentrationen av semestrarna till ett fåtal högsommarveckor innebär åtskilliga olägenheter främst för semesterfirarna själva. Man har påpekat, att med nuvarande ordning turist- och transportapparaten behöver dimensioneras för en resandeström, som förekommer blott under en liten del av året. De semestrande nödgas i allmänhet själva bära kostnaderna för de anläggningar och den transportapparat, som krävs till följd av den ojämna

belastningen. Den kortvarigt våldsamt stegrade efterfrågan kan för övrigt inte alltid tillgodoses, bl. a. därför att man inom de berörda branscherna måste ta hänsyn till att den egna personalen i stor utsträckning också vill ta ut sin semester under högsäsongen. Högre semesterkostnader, praktiska olägenheter, trängsel och irritation bland semesterfirarna är ofta omvittnade följder av att så många semestrar samtidigt.

Enligt direktiven erhöll utredningen uppdrag bl. a., att i frågan om spridning av semestrarna lägga fram förslag till praktiska lösningar, varvid särskilt en viss förskjutning i tiden för semesterstängning mellan skilda räjonger borde övervägas, och att med utgångspunkt från semesterlagens regler om fyra veckors sammanhängande semester utarbeta rekommendationer beträffande semestrarnas förläggning.

I sitt år 1967 framlagda betänkande (SOU 1967: 61) konstaterade utredningsmännen, som antagit namnet *kommittén för semesterspridning*, att den särskilt inom industrin rådande starka koncentrationen av semestrarna till en kort period under sommaren, framför allt juli månad, är förenad med vissa nackdelar. Kommittén framhöll, att det ur flera synpunkter, inte minst med tanke på turistnäringen, skulle vara önskvärt att få till stånd ökad spridning av semestrarna. I en sammanfattning (sid. 67 ff.) diskuterar kommittén olika utvägar för att åstadkomma detta. Kommittén uttalar härefter:

Ett väsentligt hinder mot semesterspridning utgörs av arbetstagarnas egen inställning. Majoriteten av dem vill ha sin semester under högsommaren, trots de olägenheter som är förenade med den starka koncentrationen av semestrar till denna tid. Visserligen finns det utan tvivel många arbetstagare som gärna skulle se att deras semester förlades till annan tid. Eftersom företagens möjligheter att ta hänsyn till individuella önskemål i regel är begränsade, kommer dock majoritetens inställning att få avgörande betydelse.

Möjligen kan den allmänna förkärleken för semester i juli månad i viss mån sägas vara irrationell och botten i slentriantänkande. Den gör det dock svårt att under hänvisning till de semestrandes egna intressen genomföra åtgärder för en mera kraftig spridning av semestrarna. Härför torde krävas att den allmänna attityden till frågan om den lämpligaste semestertiden ändras. Det är en naturlig uppgift för turistnäringens organisationer att genom upplysningsverksamhet av olika slag verka för en sådan ändring. Vi anser däremot inte att det finns tillräckliga skäl för det allmänna att direkt engagera sig i verksamhet med detta syfte.

Sammanfattningsvis anser vi oss kunna konstatera, att en viss utveckling, betingad framför allt av företagsekonomiska faktorer, pågår mot användning av semesterförläggningssystem som innebär ökad allmän spridning av semestrarna, att emellertid såväl det allmännas som de centrala organisationernas möjligheter att påverka denna utveckling, med hänsyn till den betydelse lokala förhållanden har i sammanhanget, praktiskt sett är mycket små samt att de skäl som i övrigt talar för ökad semesterspridning inte har tillräcklig tyngd för att motivera att det allmänna vare sig direkt eller genom rekommendationer till arbetsmarknadens parter försöker åstadkomma styrning av semestrarnas förläggning.

Utskottet

Enligt semesterlagen har arbetstagare ovillkorlig rätt att få ut fyra veckors semester i ett sammanhang. För den händelse parterna inte kan komma överens om tidpunkten för semestern äger arbetsgivaren bestämma denna. Semesterlagen innehåller dock en rekommendation att semestern, om arbetstagaren ej begär annat, såvitt möjligt bör förläggas till sommartid.

I förevarande motioner kritiseras regeln om arbetsgivarens rätt att ensidigt bestämma tidpunkten för semestern. Regeln möjliggör utspridning av semestern över hela året och medför enligt motionärerna därigenom betydande svårigheter för många arbetstagare, bl. a. i fråga om möjligheten att tillbringa semestern tillsammans med familjen. Motionärerna vill därför, att arbetsgivarens rätt att utan arbetstagarens samtycke bestämma tiden för semesterns förläggning begränsas till perioden den 1 maj — den 30 september. I motionerna begärs utredning om ändring av semesterlagen i enlighet härmed.

Vid tillkomsten såväl av 1938 års som 1945 års semesterlagstiftning behandlades frågan om införande av en viss obligatorisk semestertid. Tanken avvisades med hänvisning främst till de vidsträckta undantag för skilda verksamhetsområden som en sådan regel skulle nödvändiggöra. Som exempel härpå nämndes såväl hela yrkesområden — såsom jordbruket och sjöfarten — som säsongbetonade och andra företag, för vilka semesterns förläggning till sommartiden skulle vålla besvärligheter.

De skäl, som sålunda anförts mot en lagreglering av nu åsyftad innebörd, är enligt utskottets mening alltjämt bärande. Det synes knappast vara något att vinna med en regel, som för att kunna fungera ändamålsenligt uppenbarligen kräver åtskilliga undantag i olika hänseenden, undantag som dessutom måste ge upphov till komplicerade gränsdragningsproblem. Arbetsgivarens befogenhet att bestämma tidpunkten för semestern måste också ses i samband med arbetstagarens rätt att få ut hela semesterledigheten på en gång. Reglerna härom har möjliggjort att befogade önskemål om semesterns förläggning från såväl arbetsgivare som arbetstagare kunnat tillgodoses i rimlig omfattning. Det stora flertalet arbetstagare har också sina semestrar förlagda till den av motionärerna angivna tidsperioden. Enligt utskottets mening föreligger inte någon anledning för statsmakterna att ingripa med lagstiftning i enlighet med motionerna.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att motionerna I: 237 och II: 276 inte föranleder någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1970

På andra lagutskottets vägnar:

RUTH HAMRIN-THORELL

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Dahlberg (s), Hübinette (m), Wanhainen (s), Ivar Andersson (s), Axelson (fp) och fröken Pehrsson (cp);

från a n d r a kammaren: fröken Sandell (s), herr Svensson i Kungälv (s), fru Skantz (s), herrar Göransson (s)*, Ringaby (m)*, fru Nilsson (cp), fru Fränkel (fp) och herr Olsson i Mölndal (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.